

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA

MÁSODIK SZEKCIÓ

UNGVÁRY ÉS IRODALOM KFT. kontra MAGYARORSZÁG ÜGY

(64520/10. sz. kérelem)

ÍTÉLET

STRASBOURG

2013. december 3.

Ezen határozat az Egyezmény 44. cikkének 2. bekezdésében foglalt körülmények beálltával válik véglegessé. Szerkesztői változtatás alá eshet.

Az Ungváry és Irodalom Kft. kontra Magyarország ügyben,
az Emberi Jogok Európai Bírósága (Második Szekció) Kamaraként
tartott ülésén, melynek tagjai voltak:

Guido Raimondi, *Elnök,*

Işıl Karakaş,

Peer Lorenzen,

Sajó András,

Nebojša Vučinić,

Helen Keller,

Egidijus Kūris, *bírák*

és Stanley Naismith, *Szekció Hivatalvezető*

2013. november 5-i zárt ülésén lefolytatott tanácskozását követően

az azon időpontban elfogadott alábbi ítéletet hozza:

AZ ELJÁRÁS

1. Az ügy alapja egy, a Magyar Köztársaság ellen benyújtott kérelem (64520/10. sz.), amelyet az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény („az Egyezmény”) 34. cikke alapján egy magyar állampolgár, Ungváry Krisztián és egy korlátolt felelősségű társaság, az Irodalom Kulturális Szolgáltató Kft. („Irodalom Kft”) 2010. október 31-én terjesztett a Bíróság elé.

2. A kérelmezőket Csapó A. Budapesten praktizáló ügyvéd képviselte. A Magyar Kormányt („a Kormány”) Tallódi Z. Képviselő képviselte a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumból.

3. A kérelmezők különösen azt állították, hogy a jóhírnévsértés miatt ellenük indított polgári per, valamint nem vagyoni kártérítés fizetésére kötelezésük megsértette a véleménynyilvánítás szabadságához való jogukat.

4. 2012. február 20-án a panasz közlésre került a Kormány felé. Arról is döntés született, hogy a kérelem érdeme és elfogadhatósága együttesen kerül megvizsgálásra (29. cikk 1. bekezdés).

A TÉNYEK

I. AZ ÜGY KÖRÜLMÉNYEI

5. Az első kérelmező 1969-ben született és Budapesten él. A második kérelmező, az Irodalom Kft., egy budapesti székhelyű magyar korlátolt felelősségű társaság.

6. Ungváry úr jó hírnévnek örvendő történész, akinek szakterülete a 20. századi magyar történelem, beleértve a kommunista rezsim alatt működő állambiztonságot is.

Az Irodalom Kft. az *Élet és Irodalom* című irodalmi és politikai hetilap kiadója.

7. 2007. május 18-án az *Élet és Irodalom* közzétette Ungváry úr (*Egy eljárás genezise: a Dialógus Pécssett*) című tanulmányát. A tanulmány egy, az 1980-as években Pécssett és az ország más területein aktív spontán diák békemozgalom („*Dialógus*”) elleni állambiztonsági fellépésekkel foglalkozott. A szerző – többek között – az alábbi állításokat tette:

„...a Dialógus-békecsoport elleni eljárások ... mutatják ... a BM és más, szükség esetén rejtetten belügyi funkciót átvető „társadalmi szervezetek” szoros összefonódását.”

8. A cikk felvezetője szerint a magyarországi ügynökbetrányok elfedik azt a tényt, hogy a rendszerben a legtöbb besúgás nem az ügynökök, hanem az alkalmi, a társadalmi és a hivatalos kapcsolatok (így például a szóban forgó időszakban az Alkotmánybíróság egyik, az Országgyűlés által megválasztott bírója, K. úr) részéről érkezett.

A felvezető az alábbi részletet tartalmazta:

„A besúgások és a megtorlás szempontjából [a Dialógus ügyben] sokkal fontosabbnak bizonyult W. J., valamint a kilenc "hivatalos kapcsolat"... [köztük] K. úr (ma alkotmánybíró)... Felelősségük természetesen nekik is különbözö.”

A cikk szerint K. úr anélkül, hogy tényleges ügynök lett volna

„...rendszeres és minden jel szerint kollegiális kapcsolatban volt az állambiztonsággal, sok esetben elébe menve elvárásainak” ...”hivatalos kapcsolatként a besúgásban vagy a kemény kéz politikájának követelésében serénykedett”.

A cikk több más, a közlés időpontjában ismert közéleti személy – így a miniszterelnök, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság egyik tagja, egy korábbi parlamenti képviselő, és egy egyetemi tanár – által játszott szerepre is kitért.

9. A cikkben Ungváry úr – többek között – az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában található „szigorúan titkos objektumdosszié”-ra támaszkodott. Ezen anyagra hivatkozva írta le Ungváry úr a pécsi egyetem vezetői, így az 1983-1988 közötti időszakban a helyi pártbizottság titkárhelyettesi posztját betöltő K. úr által az állambiztonsági műveletek támogatásában játszott szerepet.

Ungváry úr más „hivatalos kapcsolatok”-kal összehasonlítva keménykezűként jellemezte K. úr *Dialógus* ügyben tanúsított magatartását. A cikk felidézte: K. úr arra hivatkozva rendelte el a *Dialógus* plakátjainak eltávolítását, hogy "az országnak nincsen szüksége egy ilyen ... szervezetre" [a *Dialógusra*], és a Kommunista Ifjúsági Szövetség egyik titkárszervezetét feddésben részesítette arra hivatkozva, hogy a titkárszervezet a *Dialógus* támogatja.

10. Az *Élet és Irodalom* következő, 2007. május 25-i száma közölte K. úrnak a vitatott cikkekre írt válasznyilatkozatát, amelyben K. úr tagadta az állításokat.

11. 2007. május 27-én az egyik televíziós csatorna az *Élet és Irodalomban* közölt cikkel kapcsolatosan interjút sugárzott Ungváry úrral. A szerző megismételte, hogy az előző politikai rendszerben a legtöbb besúgás az alkalmi, a társadalmi és a hivatalos kapcsolatok részéről érkezett. Azzal érvelt, hogy a besúgás, a jelentésírás és a plakáteltávolítás ügynöktevékenységnek minősült, s K. úr legalább egy ilyen tevékenységért felelős volt. Ungváry úr „szemét”-nek nevezte K. urat.

K. úr a kérelmezők állításait visszautasítva sajtó-helyreigazítási pert indított. Keresetének a bíróság helyt adott, s 2008. február 22-én a második kérelmező helyreigazítást tett közzé.

12. 2009. áprilisában Ungváry úr egy társszerzővel közösen a kommunista állambiztonság történetét felvázoló szakkönyvet jelentetett meg, melynek egyik fejezetét az *Élet és Irodalomban* megjelent cikk teljes verziója alkotta.

13. 2008. április 30-án az egyik internetes hírportál a könyv megjelenése kapcsán interjút készített Ungváry úrral, amelyben Ungváry úr K. urat „hangulatjelentéseket írogató volt párttitkárnak” titulálta.

14. K. úr rágalmazás és becsületsértés miatt büntetőpert indított Ungváry úr ellen. Az ezt követő eljárásban Ungváry úr elnézést kért K. úrtól, amiért „szemét”-nek nevezte őt a televíziós interjúban.

A másodfokú büntetőbíróságnak az volt az álláspontja, hogy a szóban forgó állítások véleménynek minősültek. Ungváry urat 2010. február 25-én felmentették.

15. Közben K. úr jóhírnévsértés miatt személyiségi jogi pert is indított mindkét kérelmező ellen.

2009. február 9-én a Fővárosi Bíróság megállapította, hogy az *Élet és Irodalomban* közölt tanulmányban, a televíziós interjúban és a könyvben tett állításaival Ungváry úr megsértette K. úr személyiségi jogait. A második kérelmezőről megállapította, hogy a tanulmány kiadásával megsértette K. úr személyiségi jogait. A bíróság a Polgári törvénykönyv 84. § (1) bekezdésére támaszkodott.

16. Alapvetően a sajtó-helyreigazítási perben (ld. fenti 11. pont) megállapított tényállásra támaszkodva a bíróság megállapította, hogy Ungváry úr és a kiadó K. úr jóhírnevét sértő, hamis és bizonyítatlan állításokat terjesztett annak közzétételével, hogy K. úr kvázi ügynökként tevékenykedett a kommunista rendszerben, besúgó volt és együttműködött az állambiztonsággal, jelentett nekik, parancsaikat végrehajtotta, és 1983-ban „keményvonalas” volt.

A bíróság továbbá úgy találta, hogy Ungváry úr hamisan értelmezte állambiztonsági indíttatású cselekményként azt a politikai kritikát, amit K.

úr a Kommunista Ifjúsági Szövetség választásán fellépő egyik jelölttel szemben alkalmazott.

17. A bíróság az Élet és Irodalomban megjelent cikk miatt kártérítésként az Irodalom Kft.-t 1.000.000 forint (megközelítőleg 3.500 euró), Ungváry urat pedig 2.000.000 forint (megközelítőleg 7.000 euró) megfizetésére kötelezte.

18. Fellebbezés nyomán 2009. október 13-án a Fővárosi Ítéletábrla az ítéletet megváltoztatva elutasította K. úr keresetét, és megállapította, hogy a kifogásolt állítások kellő tényalappal rendelkező értékítéletek voltak. Ugyanakkor megállapította, hogy K. úr „szemét”-nek nevezésével Ungváry úr megsértette K. úr becsületét. Az ítélet ezen része jogerőssé vált.

19. K. úr felülvizsgálati kérelme nyomán a Legfelsőbb Bíróság 2010. június 2-án a felülvizsgálattal támadott rendelkezések tekintetében megváltoztatta a másodfokú határozatot. Helyt adott K. úr keresetének, megállapítva, hogy a szóban forgó cikk által keltett azon hamis benyomás, miszerint a kommunista időkben K. úr kvázi ügynök és besúgó volt, „hivatalos kapcsolat”-ként együttműködött az állambiztonsággal és jelentéseket készített az állambiztonság számára, a titkosszolgálat ösztönzésére ellenezte az ifjúsági szervezet tisztviselőjének megválasztását, és 1983-ban keményvonalas politikát követelt, megsértette K. úr személyiségi jogait.

A bíróság megállapította, hogy a cikk nem tényekből levont történészi következtetéseket, hanem csupán jóhírnévsértő, nem valószínűsített állításokat közölt K. úrral kapcsolatosan. A bíróság továbbá megerősítette, hogy a kérelmezőknek bizonyítaniuk kellett volna az állítások igaz voltát, de ilyen ténybeli háttér ismertetésére nem került sor.

A Legfelsőbb Bíróság szerint nem volt bizonyíték arra vonatkozóan, hogy K. úrnak a párt hierarchián belül a *Dialógus* ügrről írt jelentése a Belügyminisztérium megbízásából, utasítására vagy elvárására készült volna.

Az ítélet különösen az alábbi részt tartalmazta.

„A kifogásolt cikk koncepciója alapvetően az, hogy a [kommunista] rendszerben a [...] besúgónak tartott személyeken túlmenően az un. „hivatalos kapcsolatok” is fontos szerepet játszottak az állambiztonsági szervek tevékenységében. Feltehetőleg igaz, hogy a Belügyminisztérium egyes személyeket [...] „hivatalos kapcsolat”-nak tekintett. Az is feltehető, hogy ezek közül esetenként egyesek „hivatalos kapcsolat”-ként együttműködtek az állambiztonsági szervekkel, azaz állambiztonsági feladatokat hajthattak végre, megfigyelhettek, jelentéseket írhattak, tehát olyan tevékenységet fejthettek ki, amely a szerző szerint „egyértelműen kimeríti az ügynöki munka fogalmát”. Általában azonban e potenciális lehetőségből nem lehet olyan következtetést levonni, hogy minden egyes állami szerv vagy szervezet [hivatalnok] „hivatalos kapcsolat”-ként működött, azaz bizonyított tények hiányában a potenciálisan igénybe vehető személyeket [így a kommunista párttitkárokat] az állambiztonsági szervekkel ténylegesen együttműködő „hivatalos kapcsolat”-nak

minősíteni nem lehet. Az általánosnak tartott közfelfogás a volt állambiztonsági szervekkel együttműködő személyeket – még ha nem is estek kifejezetten az „ügynök” vagy a „besúgó” fogalma alá – elítéli. Akiról tehát megalapozatlanul azt állítják, hogy konkrétan ilyen tevékenységet végzett, az az általános közfelfogásnak megfelelően sérti a jóhírnevet...

[Ungváry úr] azonban a fentieket [a cikk szerzőségét] meghaladóan is jogsértéseket követett el, amelyek önmagukban is megalapozták – bár valamennyi jogsértés az ÉS cikkben alapult – a felperes nem vagyoni kárigényét. A [...] TV-beli, illetve a könyvben közöltekkel kapcsolatban a felperest megillető további, reális nem vagyoni kárpótlás összegét a Legfelsőbb Bíróság 1.000.000 forintban állapította meg.”

20. A Legfelsőbb Bíróság a kérelmezőket együttesen 2.000.000 forint (megközelítőleg 7.000 euró), valamint ezen összeg kamatainak egyetemleges megfizetésére, Ungváry urat pedig további 1.000.000 forint (3.500 euró), valamint ezen összeg kamatainak megfizetésére kötelezte (ld. fenti 19. pont). A kérelmezőknek megközelítőleg 3.300 euró jogi költséget kellett fizetniük, amely összeg nem tartalmazta saját jogi költségeiket. Az alperesek elégtétel adására szolgáló nyilatkozat közzétételére kötelezésére vonatkozó felperesi igényt a bíróság elutasította, mivel az nem megfelelő formanyomtatványon került benyújtásra.

II. RELEVÁNS HAZAI JOG

21. A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (releváns időszakban hatályos szövege) kimondja:

59. §

„(1) A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

61. §

„(1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.”

22. A Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény releváns része kimondja:

75. §

„(1) A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.”

78. §

„(1) A személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jóhírnév védelmére is.

(2) A jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tény hamis színben tüntet fel.”

84. §

„(1) Akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;

e) kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

23. A sajtóról szóló 1986. évi II. törvény preambuluma kimondja:

„A Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja a sajtószabadságot. Mindenkinek joga van a sajtó útján közölni nézeteit, alkotásait, amennyiben azok nem sértik a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét.”

24. Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény kimondja:

4. §

„(1) A Levéltár a tudományos kutatást akkor engedélyezi, ha a kutató eleget tesz a [törvényben] foglalt követelményeknek, továbbá a kérelméhez csatolja részletes kutatási tervét és - ha azzal rendelkezik - publikációs jegyzékét. A tudományos kutató a Levéltárban kezelt iratokban foglalt adatokat a (2) és (3) bekezdésben meghatározott korlátok között megismerheti, és a [releváns] törvénynek a tudományos kutatás céljára való adatkezelésre vonatkozó előírásai szerint felhasználhatja.”

A JOG

I. AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKÉNEK ÁLLÍTÓLAGOS MEGSÉRTÉSE

25. A kérelmezők azt panaszolták, hogy a jóhírnévsértés elkövetésének megállapításával és nem vagyoni kártérítés fizetésére kötelezésükkel a Legfelsőbb Bíróság megsértette az Egyezmény 10. cikkében védett, véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogukat. Az Egyezmény 10. cikke kimondja:

„1. Mindenkinnek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. ...

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alak-szerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetsbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából..”

26. A Kormány vitatta az állítást.

A. Elfogadhatóság

27. A Bíróság megjegyzi, hogy a kérelem nem nyilvánvalóan alaptalan az Egyezmény 35. cikke 3. bekezdésének a) pontja szerinti értelemben. Továbbá megjegyzi, hogy semmilyen más alapon sem elfogadhatatlan. Ezért elfogadhatóvá kell nyilvánítani.

B. Érdem

1. Történt-e beavatkozás

28. A Bíróság megjegyzi: a Kormány nem vitatta, hogy beavatkozás történt a kérelmezők véleménynyilvánítás szabadságához való jogába.

A Bíróság megismétli, hogy a kérelmezők számára a 10. cikkben biztosított jogokba történt beavatkozás sérti az Egyezményt, ha nem felel meg a 10. cikk 2. bekezdésében foglalt feltételeknek. Ezért azt kell eldönteni, hogy a beavatkozás „törvényben meghatározott” volt-e, a 2. bekezdésben foglalt törvényes célt vagy célokat szolgált-e, és „egy demokratikus társadalomban szükséges” volt-e azon célok eléréséhez.

2. „Törvényben meghatározott”

29. A Bíróság észrevételezi, hogy a panaszolt intézkedés a Polgári törvénykönyv 75., 78. és 84. §-án alapult, amelyek hozzáférhetősége és előreláthatósága nem volt vitatott. A Bíróság ilyen módon

megbizonyosodott arról, hogy az intézkedés „törvényben meghatározott” volt. Továbbá, ezt a felek sem vitatták.

3. Törvényes cél

30. A Bíróság úgy véli: a per szempontjából releváns tények megállapítása általában a nemzeti bíróságokra tartozik, és a Bíróság nem lát okot arra, hogy eltérjen a magyar bíróságok következtetésétől, miszerint a kifogásolt állítás alkalmas volt arra, hogy a felperes jóhírnevét érintse. Következésképpen a Bíróság meggyőződött arról, hogy a beavatkozás törvényes célt, nevezetesen másik jó hírnevének és jogainak a védelmét szolgálta.

4. Egy demokratikus társadalomban szükséges

a. A felek beadványai

i. A Kormány

31. A Kormány azzal érvelt, hogy különbséget kell tenni a tényállítások, valamint az értékítéletek között. Előterjesztette: annak eldöntése, hogy valamely nyilatkozat tényállításnak vagy bizonyítást nem igénylő értékítéletnek minősül-e, a Szerződő Államok mérlegelési jogkörébe tartozó kérdés. A Kormány megismételte a hazai bíróságok azon érvét, hogy a jelen ügyben a kifogásolt kifejezések nem a „felperes személyével kapcsolatos minősítő jelzők”, hanem a felperes jóhírnevét sértő „valótlan tényállítások” voltak.

32. A Kormány felhívta a figyelmet a hazai bíróságok azon megállapítására, hogy a K. úr működésével összefüggésben tett, nyilvánvalóan jóhírnévsértő állítások túllépték a közszereplőkkel szemben fennálló újságírói szabadság határait.

33. A Kormány azt is előterjesztette, hogy a bíróság a Polgári törvénykönyv rendelkezései alapján szankcionálta a kérelmezőket, eltiltotta őket a további jogsértéstől, és az ítélet rendelkező részének a médiában történő közzétételére, valamint kártérítés fizetésére kötelezte őket. Ilyen módon a Kormány úgy vélte, hogy a kiszabott szankciók nem voltak aránytalanok, különösen mivel nem büntető, hanem polgári jellegűek voltak.

ii. A kérelmezők

34. A kérelmezők előterjesztették, hogy a hazai bíróságok által rájuk kiszabott szankciók általi, a véleménynyilvánítás szabadságához való

jogukba történt beavatkozás nem volt szükséges egy demokratikus társadalomban.

Először is azt tartották fenn, hogy a kifogásolt cikk hetilapbeli közzétételével a korábbi rendszer kulcsfigurái – így a jelen ügyben érintett korábbi helyi pártbizottsági titkárhelyettes majd alkotmánybíró – által játszott szereppel kapcsolatos közérdekű kérdésre kívánták felhívni a figyelmet.

35. A kérelmezők az általuk egy pluralista társadalomban történész-publicistaként és kiadó társaságként betöltött szerepet is hangsúlyozták; úgy vélték, hogy ezen minőségükben az ország múltjának megértésével kapcsolatos kérdések tekintetében az információk terjesztése számukra kötelesség volt.

Azt állították, hogy a kifogásolt állítások K. úr ellen irányultak, akinek alkotmánybíróként el kellene fogadnia, hogy a kommunista uralom alatt kifejtett tevékenysége miatt fokozott közfigyelmet kelt. A kérelmezők vitatták a hazai bíróságok azon érvét, hogy az állítások valótlan tényeket terjesztettek K. úrról.

Végül a kérelmezők azzal érveltek, hogy a rájuk kiszabott szankciók túlzott mértékűek voltak, és alkalmasak voltak arra, hogy megakadályozzák a közhivatalokat betöltő személyek korábbi rezsimmal folytatott együttműködéséről szóló diszkussziót.

b. A Bíróság értékelése

i. Általános elvek

37. Az „egy demokratikus társadalomban szükséges” teszt annak eldöntését kívánja meg a Bíróságtól, hogy a panaszolt beavatkozás „nyomós társadalmi szükséglet”-nek felelt-e meg. A Szerződő Államok bizonyos terjedelmű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek annak megítélésében, hogy fennáll-e ilyen szükséglet, e jogkör azonban európai ellenőrzéssel jár együtt, ami mind a jogszabályokra, mind a jogszabályokat alkalmazó határozatokra – így a független bíróságok határozataira is – kiterjed. Ilyen módon a Bíróság jogosult végleges döntést hozni abban a kérdésben, hogy valamely “korlátozás” összeegyeztethető-e a 10. cikk alapján védelemben részesített véleménynyilvánítás szabadságával (ld. többek között, *Perna v. Italy* [GC], no. 48898/99, 39. §, ECHR 2003-V; *Association Ekin v. France*, no. 39288/98, § 56, ECHR 2001-VIII).

38. Ellenőrző funkciójának gyakorlása során a Bíróságnak nem az a feladata, hogy az illetékes hazai bíróságok helyébe lépjen, hanem az, hogy a 10. cikk alapján felülvizsgálja az általuk mérlegelési jogkörükben meghozott határozatokat (ld. *Fressoz and Roire v. France* [GC], no. 29183/95, 45. §, ECHR 1999-I). Ez nem azt jelenti, hogy az ellenőrzés csupán annak megállapítására szorítkozik, hogy az alperes állam ésszerűen,

gondosan vagy jóhiszeműen gyakorolta-e mérlegelési jogkörét; a Bíróságnak az ügy egésze fényében kell megvizsgálnia a panaszolt beavatkozást, beleértve a kérelmező terhére rótt állítás tartalmát és szövegösszefüggését is (ld. *News Verlags GmbH & CoKG v. Austria*, no. 31457/96, § 52, ECHR 2000-I).

39. A Bíróságnak különösen azt kell eldöntenie, hogy a nemzeti hatóságok által a beavatkozás igazolására felhozott indokok "relevánsak és elégségesek" voltak-e, s hogy a megtett intézkedés "arányos volt-e az elérni kívánt törvényes célokkal" (ld. *Chauvy and Others v. France*, no. 64915/01, § 70, ECHR 2004-VI). Ennek során a Bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a nemzeti hatóságok a releváns tények elfogadható értékelése alapján olyan standardokat alkalmaztak, amelyek összhangban állnak a 10. cikkben foglalt elvekkel (ld. többek között *Zana v. Turkey*, judgment of 25 November 1997, *Reports* 1997-VII, 2547-48. o., § 51).

40. Annak eldöntéséhez, hogy az indokok az Egyezmény 10. cikkének céljaira elegendők-e, a Bíróságnak azon háttér teljes egészét figyelembe kell vennie, amelynek kontextusában a szóban forgó állítások megtételre kerültek. Ilyen módon a kifogásolt cikkek tartalmát nem lehet a vitától elszigetelten vizsgálni (ld. *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], no. 21980/93, § 62, ECHR 1999-III).

41. Továbbá, amint arra a Bíróság a sajtóval kapcsolatos, a jelenlegihez hasonló ügyekben korábban már rámutatott: a kérdés eldöntése során különösen jelentős tényező az a létfontosságú „nyilvános öröktya” szerep, amit a sajtó egy demokratikus társadalomban betölt (ld. *Fatullayev v. Azerbaijan*, no. 40984/07, § 88, 22 April 2010); s a nemzeti mérlegelési jogkört korlátozza a demokratikus társadalmaknak a súlyos, közérdekű információk szabad sajtó általi terjesztésének biztosításához és fenntartásához fűződő érdeke (ld. *Goodwin v. the United Kingdom*, 27 March 1996, § 39, *Reports* 1996-II). A Bíróság megismétli, hogy egy jogállamban a sajtó kiemelt szerepet játszik. Bár bizonyos – többek között mások jóhírneve védelmére lefektetett – határokat nem léphet túl, a sajtó kötelessége, hogy feladatainak és felelősségének megfelelően politikai kérdésekről és más közérdekű kérdésekről információkat és eszméket terjesszen (ld. *Prager and Oberschlick v. Austria*, 26 April 1995, § 34, Series A no. 313). Az ilyen információk és eszmék terjesztése nem csupán a sajtó feladata, hanem egyúttal a nyilvánosság joga is (ld. *Lingens v. Austria*, 8 July 1986, § 41, Series A no. 103).

42. Mindazonáltal a 10. cikk még súlyos közérdekű kérdések esetén sem biztosít teljesen korlátlan véleménynyilvánítási szabadságot a sajtó számára. Az Egyezményben biztosított védelem élvezete során feladataik teljesítésekor az újságíróknak a felelős újságírás elveit kell követniük, azaz jóhiszeműen kell eljárniuk, pontos és megbízható információval kell szolgálniuk, objektív módon kell ismertetniük a nyilvános vitában részt vevők véleményét, és tartózkodniuk kell a szenzációhajhásztól (ld.,

többek között, fent hivatkozott *Fressoz and Roire* [GC], §§ 45, 52; fent hivatkozott *Bladet Tromsø and Stensaas*, § 65, ECHR 1999-III; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [GC], no. 49017/99, § 78, ECHR 2004-XI; and *Stoll v. Switzerland* [GC], no. 69698/01, §§ 102-103, 149, ECHR 2007-V).

43. Ellenőrzési feladatának gyakorlása során a Bíróságnak különösen arról kell megbizonyosodnia, hogy a jelenlegi kérelemhez hasonló ügyekben, amikor az Egyezményben biztosított, de egymással ütköző két értéket kell védelemben részesíteni – mint a jelen ügyben egyrészt a 10. cikk alapján védett véleménynyilvánítás szabadságát, másrészt az Egyezmény 8. cikke alapján a magánélet tiszteletben tartásához való jog részeként védett jóhírnév védelméhez való jogot – a hatóságok megtalálták-e a megfelelő egyensúlyt, emlékeztetben tartva, hogy az újságírói szabadság bizonyos mértékű túlzás, sőt provokáció alkalmazását is megengedi (ld. fent hivatkozott *Prager and Oberschlick*, § 38). A sértés azonban a véleménynyilvánítási szabadság által biztosított védelem körén kívül eshet, ha indokolatlan és rosszhiszemű hírnévrontásnak minősül, például ha a sértő nyilatkozat kizárólagos célja maga a sértés (ld. például *Uj kontra Magyarország*, no. 23954/10. sz., 20. bek., 19 July 2011. július 19.; *Skalka v. Poland*, no. 43425/98, § 34, 27 May 2003).

44. Az elfogadható kritika határai bizonyos körülmények között tágabbak lehetnek jogkörükben eljáró köztisztviselők, mint magánszemélyek esetében. A bíróságoknak azonban – akik az igazságszolgáltatás garantőrei, és akik alapvető fontosságú szerepet játszanak a jogállamban – közbizalmat kell élvezniük; ezért a sértő és visszaélésszerű verbális támadásokkal szemben szükségesnek bizonyulhat a bírák védelemben részesítése (ld. *De Haes and Gijssels v. Belgium*, 24 February 1997, § 37, *Reports* 1997-I; *Janowski v. Poland* [GC], no. 25716/94, § 33, ECHR 1999-I).

45. A véleménynyilvánítás szabadságához való jog, valamint a magánélet tiszteletben tartásához való jog egyensúlyba állítása tekintetében a Bíróság esetjogában az alábbi releváns kritériumok kerültek lefektetésre (ld. *Axel Springer AG v. Germany* [GC], no. 39954/08, §§ 90-109, 7 February 2012): (a) közérdekű vitához való hozzájárulás; (b) mennyire ismert az érintett személy, és mi volt a publikáció tárgya; (c) az érintett személy korábbi magatartása; (d) az információ hitelessége és megszerzésének módja; (e) a publikáció tartalma, formája és következményei; és (f) a kiszabott szankció súlya.

46. Továbbá, valamely kifogásolt állítás igazolt voltának megítélésekor különbséget kell tenni a tényállítás, valamint az értékítélet között annyiban, hogy míg egy tény fennállása bizonyítható, addig az értékítélet igazsága nem esik bizonyítás alá. Az értékítélet igaz voltának bizonyítását előíró követelményt lehetetlen teljesíteni, s ilyen követelmény felállítása a 10. cikkben védett jog alapvető részét képező véleményalkotás szabadságát sérti (ld. például *Lingens v. Austria*, 8 July 1986, § 46, Series A no. 103;

Oberschlick v. Austria (no. 1), 23 May 1991, § 63, Series A no. 204). Valamely állítás tényállításnak vagy értékítéletnek minősítése elsődlegesen a nemzeti hatóságok, különösen a nemzeti bíróságok mérlegelési jogkörébe eső kérdés (ld. fent hivatkozott *Prager and Oberschlick*, § 36). Azonban, még ha valamely állítás értékítéletnek minősül is, az értékítélet alátámasztására kellő ténybeli alapnak kell rendelkezésre állni; ilyen alap hiányában az állítás túlzónak minősül (ld. *Jerusalem v. Austria*, no. 26958/95, § 43, ECHR 2001-II). Amint azt a Bíróság korábbi ügyekben már jelezte, a különbség a ténybeli bizonyítottság fokában áll (ld. *Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria*, no. 39394/98, § 40, ECHR 2003-XI).

47. Különbséget kell tenni az olyan – esetlegesen vitatott – tények közlése között, amelyek egy demokratikus társadalomban közérdekű kérdésekről zajló vitához való hozzájárulásnak minősülnek, valamint az egyén magánéletére vonatkozó, alantas és hitvány állítások között (ld. *Armonienė v. Lithuania*, no. 36919/02, § 39, 25 November 2008). Az előbbi esetben a sajtó demokráciában betöltött kiemelkedő szerepe és azon kötelessége, hogy „nyilvános örkutya”-ként járjon el, olyan lényegi megfontolások, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságát illetően a korlátozások szűk értelmezése mellett szólnak. Az olyan, pusztán nevetetni és szórakoztatni kívánó, szenzációhajhász és gyakran kirívó hírek esetén azonban, amelyek célja csupán egy meghatározott olvasói réteg valamely személy szigorú értelemben vett magánéletével kapcsolatos kíváncsiságának a kielégítése, más megfontolások alkalmazandók (ld. például *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France*, no. 12268/03, § 40, 23 July 2009; és *MGN Limited v. the United Kingdom*, no. 39401/04, § 143, 18 January 2011). Az ilyen beszámolókra nem alkalmazandó a sajtó számára a 10. cikkben biztosított erőteljes védelem. Következésképpen ilyen esetekben a véleménynyilvánítás szabadsága szűk értelmezést kíván (ld. *Société Prisma Presse v. France* (dec.), nos. 66910/01 és 71612/01, 1 July 2003; *Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium*, no. 64772/01, § 77, 9 November 2006; *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS)*, loc. cit.; és *MGN Limited*, loc. cit.). Megerősítve a nyilvánosság tagjai számára a 10. cikkben biztosított jogot arra, hogy a különböző területeket lefedő különböző publikációkhoz hozzáférése legyen, a Bíróság hangsúlyozza, hogy valamely konkrét publikáció vonatkozásában annak eldöntésekor, hogy fennáll-e a magánélet tiszteletben tartásához való jogba történt beavatkozást igazoló közérdek, arra kell figyelemmel lenni, hogy a publikáció a köz érdekében áll-e, nem pedig arra, hogy a nyilvánosság számára érdekes-e (ld. *Mosley v. the United Kingdom*, no. 48009/08, § 114, 10 May 2011).

48. A Bíróságnak a legnagyobb gondossággal kell vizsgálnia olyan esetekben, amikor a nemzeti hatóságok által tett intézkedések vagy kiszabott szankciók alkalmasak arra, hogy eltántorítsák a sajtót a törvényes közérdekű

ügyek megvitatásában való részvételtől (ld. *Jersild v. Denmark*, 23 September 1994, § 35, Series A no. 298). Ebben a vonatkozásban a megítélt kártérítésnek „ésszerű arányossági viszonyban kell állnia ... a szóban forgó felperes által elszenvedett ... [morális] sérelemmel (ld. *Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom*, 13 July 1995, § 49 Series A no. 316-B; és *Steel and Morris v. the United Kingdom*, no. 68416/01, § 96, ECHR 2005-II, melyben a Bíróság megállapította, hogy a „megítélt kártérítés ... az adott időszak standardjai szerint ugyan meglehetősen alacsony volt, a kérelmezők szerény jövedelméhez és anyagi forrásaihoz képest azonban igen jelentős volt...”, s ilyenként sértette az Egyezményt; ld. továbbá *Lepojić v. Serbia*, no. 13909/05, § 77 *in fine*, 6 November 2007, amelyben a Bíróság – többek között – azért találta elégtelennek a hazai bíróságok érvelését, mert a megítélt kártérítés és jogi költség összege nyolchavi átlagfizetésnek felelt meg.)

ii. Ezen elvek alkalmazás a jelen ügyre

49. A Bíróság megállapítja, hogy a tanulmány főként a *Dialógus* mozgalom megalakulásától annak 1983-ban történt feloszlásáig tartó események tényszerű leírását tartalmazta. Részletesen beszámolt bizonyos egyének egyes cselekményeiről is. K. úrral kapcsolatosan a cikk azt állította, hogy ő adott utasítást a mozgalom plakátjának az egyetemi hirdetőtábláról történő eltávolítására, párttagként jelentéseket készített, s megfeddte a Kommunista Ifjúsági Szövetség választásának egyik jelöltjét amiatt, hogy a *Dialógus* támogatta. Az ügy körülményeiből úgy tűnik, hogy a hazai eljárásban ezen cselekmények nem képezték vita tárgyát.

50. A bíróságok kritikával illették a kérelmezőket azon megjegyzések miatt, hogy a „*Dialógus* ügyben” K. úr a titkosszolgálat „hivatalos kapcsolat”-a volt, kvázi ügynökként együttműködött a titkosszolgálattal, még túl is teljesítette a „hivatalos kapcsolat”-tól elvártakat, és a többi funkcionáriushoz képest keményvonalas volt. A hazai bíróságok úgy találták, hogy ezek az állítások bizonyítást igénylő tényállítások. A kérelmező nem törekedett arra, hogy igazolja ezen állításokat, s azok igaz volta soha nem nyert bizonyítást. A kérelmezők az eljárás során mindvégig azzal érveltek, hogy a terjesztett állítások nem tényállítások, hanem egy történész által tett, elegendő ténybeli háttérrel rendelkező értékítéletek és következtetések voltak.

(a) Az ügy értékelése az első kérelmező vonatkozásában

51. A Bíróság annak megjegyzésével kezdi, hogy a kifogásolt állítások közhivatalt betöltő személlyel kapcsolatosan kerültek megtételre. Bár a cikk hangsúlyozta, hogy K. úr „hivatalos kapcsolat”-ként együttműködött a korábbi rendszer állambiztonságával, ez a kritika K. úr 1980-as évekbeli,

pártfunkcionáriusként játszott szerepére korlátozódott, amely időszakban a pécsi egyetemen viselt hivatal, és nem érintette K. úr jelenlegi, alkotmánybírói hivatali magatartását. A Bíróság szerint ebben az összefüggésben K. úrnak közszereplőként tolerálnia kellett a történész minőségében eljáró első kérelmező erősebb kritikáját. K. urat nem akadályozta hivatalból fakadó szakmai önmérséklet abban, hogy válaszoljon az állításokra, és nézeteinek megismertetésére ténylegesen is igénybe vette a sajtót.

52. Azt illetően, hogy az állítások tényállítások voltak-e, a Bíróság nem vitatja (ld. *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [GC], no. 49017/99, § 76, ECHR 2004-XI) az állítások hazai minősítését, nevezetesen, hogy jellegüket tekintve tényállítások voltak, bár megjegyzi, hogy a másodfokú büntetőbíróság, valamint a polgári ítélszék véleménynek tekintette az állításokat (ld. fenti 14. és 18. pont). A Bíróság továbbá emlékeztet arra, hogy a mások indokaira és lehetséges szándékaira vonatkozó feltételezés értékítélet, nem pedig bizonyítást igénylő tényállítás (vö. *Diena and Ozoliņš v. Latvia*, no. 16657/03, § 81, 12 July 2007).

Egyes ügyekben a Bíróság kifogásolta bizonyos fogalmak (például „neonáci”, ld. *Karman v. Russia*, no. 29372/02, § 40, 14 December 2006) olyan szűk meghatározását, ami eltérő tények bizonyítását igénylő szelektív értelmezést eredményezhet. A Bíróság úgy véli, hogy a „hivatalos kapcsolat” tág megfogalmazás, amely alkalmas arra, hogy az olvasóban a fogalom tartalmát és jelentőségét illetően eltérő képzeteket keltsen (ld. *Feldek v. Slovakia*, no. 29032/95, § 86, ECHR 2001-VIII).

53. A Bíróság megjegyzi a Legfelsőbb Bíróság azon megállapítását, miszerint az első kérelmező nem tudta bizonyítani, hogy K. úr rendszeres kapcsolatban állt az állambiztonsággal, gyakran elébe ment a szervezet elvárásainak, és túlteljesítette annak elvárásait. A Bíróság megjegyzi, hogy ezek a közlések túllépik az újságírás, a tudományosság és a nyilvános vita határát. A jelen ügyben nem a kifejezés – érvekkel alátámasztható módon túlzó – formája, hanem a spekulációk jóhírnévsértő tartalma az, amit a Bíróság kellő ténybeli támasz hiányában kifogásolandónak talál.

Továbbá, a Legfelsőbb Bíróság megjegyezte, hogy az állítások egy televíziós műsorban és egy könyvben (ld. fenti 19. pont) később ismételtetn megítélésre kerültek, ami további kárt okozott K. úrnak. A Bíróság is kifogásolandónak találja, hogy a szóban forgó könyv megjelentetésével az állítások még a helyreigazításra kötelező ítélet meghozatala után is megismétlésre kerültek (ld. fenti 12. pont).

54. A Legfelsőbb Bíróság jelentős súlyt tulajdonított annak az állításnak, amelyik K. urat olyan „hivatalos kapcsolat”-ként írta be, aki ténylegesen együttműködött az állambiztonsági szervezettel; és megállapította, hogy az állítás minden ténybeli alapot nélkülöz.

A szükséges leggondosabb vizsgálat (ld. fenti 48. pont) annak eldöntését kívánja meg a Bíróságtól, hogy a Legfelsőbb Bíróság a cikk egésze

fényében értelmezte-e az állításokat. A ténybeli alap hiányának megállapításához (és az ebből eredő azon következtetés levonásához, hogy a kérelmezők hamis perspektívából ábrázolták K. urat) a Legfelsőbb Bíróság alapvető fontosságúnak találta, hogy nem volt bizonyíték arra vonatkozóan: K. úrnak a *Dialógus* ügyről a párhierarchián belül írt jelentése a Belügyminisztérium megbízásából, utasítására, illetve elvárására készült (ld. fenti 19. pont).

55. A Bíróság azonban megjegyzi: a cikk azt kívánta bemutatni, hogy az együttműködés, azaz a „hivatalos kapcsolatok” tevékenysége az állambiztonságtól származó határozott, kifejezett operatív utasítások nélküli együttműködést jelentett. Elemzését az állambiztonsággal történt ilyen közvetlen együttműködésre korlátozva a Legfelsőbb Bíróság elmulasztotta megvizsgálni, hogy a kommunista rendszer hatóságai hozzáféréssel rendelkeztek-e K. úr jelentéseihez, és nem tulajdonított jelentőséget annak a ténynek, hogy az első kérelmező – kétségkívül sértő és túlzó – állításai a totalitárius rendszer elnyomó mechanizmusa működésének tágabb bemutatásával összefüggésben kerültek megtételre. A Legfelsőbb Bíróság azt sem tartotta relevánsnak, hogy az első kérelmező jelezte, milyen értelemben használja a besúgás kifejezést (ld. fenti 8. pont). Valójában a cikk megírásának a célja éppen annak bemutatása volt, hogy a Belügyminisztérium és a „társadalmi szervezetek” milyen szorosan együttműködtek, s különösen, hogy milyen szoros volt a kapcsolat a pártfunkcionáriusok és a Belügyminisztérium között (ld. fenti 7. pont).

56. A Bíróság továbbá emlékeztet arra: a pontosság azon foka, amely egy büntetőjogi vád megalapozottságának illetékes bíróság általi megállapításához szükséges, aligha hasonlítható össze a pontosság azon fokával, amihez közérdekű kérdéssel kapcsolatos véleményének kifejezése során egy újságírónak vagy történésznek magát tartania kell, hiszen a személyek múltban tanúsított magatartásának morális szempontú értékelésére használt standardok teljesen eltérnek a bűncselekmények büntetőjogi megállapításához szükséges standardoktól (ld. például *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Austria*, no. 28525/95, § 46, ECHR 2002-I; *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlags GmbH v. Austria*, no. 58547/00, § 39, 27 October 2005; és fent hivatkozott *Karman*, § 42).

57. Ebből következően a Legfelsőbb Bíróság a K. úr személyiségi jogaira gyakorolt hatást nem a sajtó szerepének a fényében értékelte, és nem alkalmazta a „leggondosabb vizsgálat” standardját, amit a Bíróságnak a jelen kontextusban alkalmazni kell. Különösen, a Legfelsőbb Bíróság nem fontolta meg azt a tényt, hogy a K. úr *Dialógus* mozgalom elleni intézkedésekben való involváltságával kapcsolatos állítások közül sokról bizonyítást nyert, hogy igaz (vö. fent hivatkozott *Bladet Tromsø and Stensaas*, § 71).

58. Egy olyan nyilvános vita kontextusában, ami a kommunizmus igazságtalanságaiért való történelmi felelősséggel kapcsolatos, a Legfelsőbb

Bíróság úgy érvelt, hogy nem fogadható el az minden egyes tisztviselő – azaz kommunista párttitkár – állambiztonsággal ténylegesen együttműködő „hivatalos kapcsolat”-kénti minősítése.

A Bíróság megjegyzi: a Legfelsőbb Bíróság úgy értelmezte ezen tisztviselők első kérelmező általi leírását, mint ami „bűnrészes”-ként tünteti fel őket – ami a Legfelsőbb Bíróság szerint nem bizonyíték arra, hogy K. úr „ténylegesen együttműködött” az állambiztonsággal (ld. fenti 19. pont).

A Bíróság nem tud egyetérteni a Legfelsőbb Bíróság következtetésével. Ez a fajta érvelés figyelmen kívül hagyja a cikk alapvető tézisé, nevezetesen azt, hogy a jelentéseket írogató „hivatalos kapcsolatok” ténylegesen hozzájárultak az állambiztonság munkájához, s hogy az együttműködés során még a „hivatalos kapcsolatok” is rendelkeztek bizonyos mértékű szabadsággal.

59. A Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy ténybeli alap hiányában a kifogásolt jóhírnévsértő állítás hamis volt, illetve hamis színben tüntette fel K. urat.

A Bíróság úgy véli: bár az első kérelmező nem bizonyította, hogy K. úr ténylegesen az állambiztonság megbízásából járt el és jelentéseit annak megbízásából készítette, az nem vitatott tény, hogy K. úr párttitkárként jelentéseket írt a *Dialógus* ügyről.

A Bíróság úgy véli, hogy egy gondos vizsgálatnak az „együttműködés” kifejezés tágabb jelentését is vizsgálnia kellett volna; s ezen tágabb jelentés vonatkozásában a cikk kifogásolt kifejezéseinek Legfelsőbb Bíróság általi szűkítő értelmezése megakadályozta azon egyéb tények vizsgálatát, amelyek e kifejezések szempontjából relevánsak, és azt is lehetetlenné tette, hogy e kifejezéseket kellő ténybeli alappal rendelkező véleménynek lehessen tekinteni (ld. fenti 53. és 58. pont).

60. A cikk legfőbb tézisének fényében (ld. fenti 7. és 19. pont) kézenfekvő, hogy a „jelentés”, a „besúgás” vagy a „kollegiális kapcsolat” kifejezések nem olyan módon utalnak ezen tevékenységekre, mint amikre ténylegesen az állambiztonság megbízásából került sor. A Legfelsőbb Bíróság úgy értette ezen tevékenységeket, mint amik K. úr párton belüli feladatai voltak, és nem vizsgálta az e tevékenységek, valamint az állambiztonsági célok közötti kapcsolatot.

A Bíróság a kifogásolt állítások ilyen szelektív értelmezését – és az ebből fakadó, az első kérelmezőre háruló bizonyítási terhet – nehezen összeegyeztethetőnek tartja a jelen ügyben alkalmazandó leggondosabb vizsgálat követelményével.

61. A tények és a vélemények közötti különbségtételhez, továbbá a jóhírnévsértő vélemények ténybeli alapjának megítéléséhez szükséges leggondosabb vizsgálat követelménye mellett a személyiségi jogok és a szólásszabadság joga megfelelő egyensúlyba állításának a megítélése is szükségessé teszi egyes, a fenti 42. pontban ismertetett elemek vizsgálatát.

62. A közérdekű vitához való hozzájárulás kritériumát illetően a Bíróság megjegyzi, hogy az első kérelmező ellen felhozott állítások Magyarország legújabbkori történelmére vonatkoztak, s céljuk az volt, hogy új megvilágításba helyezzék a titkosszolgálatok működését, különösen annak feltárásával, hogy a titkosszolgálatok közhivatalnokokra és pártfunkcionáriusokra támaszkodtak. A közlés Ungváry úr, az ismert történész kutatásain alapult, aki az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában fellelhető anyagokra támaszkodott.

63. Mindezek fényében a Bíróság észrevételezi, hogy a kommunista rendszerrel kapcsolatosan számos kérdés tekintetében jelenleg is vita zajlik a történészek között, a nyilvánosságban és a Parlamentben (ld. fenti 19. és 24. pont), s ilyenként e kérdések a jelenlegi magyar társadalomban közérdekű kérdéseknek minősülnek. A Bíróság álláspontja szerint a történelmi igazság keresése a véleménynyilvánítási szabadság integráns része, s a Bíróságnak nem szerepe, hogy a történészek között zajló, a korabeli eseményekről alkotott véleményeket és értelmezéseket befolyásoló vita alapjául szolgáló, annak részét képező történelmi kérdések tekintetében közvetítőként lépjen fel (ld. fent hivatkozott *Chauvy and Others*, § 69). A Bíróság ezért arra a megállapításra jut, hogy funkciójára figyelemmel ez a publikáció megérdemli a politikai diskurzusok és a sajtó számára biztosított magas szintű védelmet. E megfontolások azonban hiányoznak a Legfelsőbb Bíróság ítéletéből (ld. fenti 60. pontot is).

64. Azt illetően, hogy az érintett személy mennyire jól ismert, és mi volt a publikáció tárgya, a Bíróság úgy véli: a magas hivatalok viselőinek személyes morális integritása demokratikus társadalmakban tüzetes nyilvános vizsgálat alá eső kérdés. A legmagasabb hivatalok politikai folyamatokban megválasztott viselőinek el kell fogadniuk, hogy a múltban tanúsított nyilvános és politikai magatartásuk folyamatos nyilvános vizsgálódás tárgyát képezi. K. urat az Országgyűlés az egyik legmagasabb bírói tisztségre választotta meg. A hazai bíróságok megállapították, hogy mivel a kifogásolt állítások megtétele idején K. úr az Alkotmánybíróság tagja volt, K. úr közszereplőnek minősült. A publikáció nem K. úr magánéletével, hanem a múltban tanúsított nyilvános magatartásával volt kapcsolatos, amely a Bíróság szerint olyan kérdés, ami bizonyos mértékben érintette K. úr 2007-ben és 2008-ban betöltött tisztségét. Valójában K. úr nem titkolta a kommunista pártban a múltban betöltött tisztségét. A Bíróság meggyőződött arról, hogy mivel K. úr hivatali minőségében a nyilvánosság terében aktív szereplő volt, a kritikákkal szemben magasabb fokú toleranciát kellett volna tanúsítania (ld. fent hivatkozott *Jerusalem*, § 39).

65. Az érintett személy korábbi magatartását illetően a Bíróság észrevételezi, hogy 1983-ban K. úr az egyetem választott páttitkár-helyettese volt. A Bíróság nem tudja figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy azon erős kritika, amivel K. úrnak szembesülnie kell, K. úr egy olyan

szervezetbeli aktív részvételével kapcsolatos, amely egy totalitárius állam, a Magyar Népköztársaság elismert vezető ereje volt.

66. Az információk megszerzésének módját és azok hitelességét illetően a Bíróság észrevételezi, hogy Ungváry úr – aki hivatása szerint történész – levéltári kutatásokra támaszkodott, s az állambiztonság működését illetően nem vitatott tényekre támaszkodott. Különösen nem vitatott, hogy K. úrnak helyi szintű feladatai voltak a kommunista pártban, és hogy fellépett a *Dialógus* mozgalom ellen – például a mozgalom plakátjainak eltávolításával.

67. Ami a publikáció tartalmát, formáját és következményeit illeti, a kifogásolt cikk egy irodalmi hetilapban jelent meg. Egy olyan tudományos álláspontot jelenített meg, amely a történészek között vitatott, s bár túlzó nyelvezetet használt (ld. fenti 54. pont), semmi szenzációhajhászást nem tartalmazott. K. úrnak lehetősége volt arra, hogy a lap következő számában reflektáljon az állításokra; továbbá, később helyreigazítás jelent meg a lapban. K. urat senki sem vádolta bűncselekmény elkövetésével (a különbségek és hasonlóságok összevetésére ld. Bladet Tromsø and Stensaas, cited above, § 67), és nincs jele annak, hogy szakmai tevékenysége során bármilyen hátrányos következményt szenvedett volna.

68. Végül, a kiszabott szankció súlyát illetően igaz, hogy a kérelmező ellen polgári jogi, nem pedig büntetőjogi szankció került alkalmazásra. A kérelmezőt azonban jelentős összegű kártérítés és jogi költség megfizetésére kötelezték (ld. *Koprivica v. Montenegro*, no. 41158/09, § 73, 22 November 2011). A Bíróság továbbá úgy véli, hogy az alkalmazott intézkedés egy olyan ügyben, amely történészként Ungváry úr szakmai hitelességét érinti, hűtő hatás (chilling effect) kiváltására alkalmas. Ezzel összefüggésben a Bíróság hangsúlyozza, hogy a tényállás helyreigazítását az egyik nemzeti bíróság már elrendelte; s az azt követően kiszabott szankciók nem voltak feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy K. úr – aki egyébként nem megfelelő formanyomtatványon kért az elkövető költségén történő elégtételadásra kötelezést (ld. fenti 20. pont) – megfelelő jogorvoslatban részesüljön.

69. Ezen megfontolásokra figyelemmel a Bíróság úgy találja, hogy a fenti elemek figyelmen kívül hagyásával a hazai bíróságok nem állítottak fel meggyőző módon megfelelő egyensúlyt egy közszereplő személyiségi jogai, valamint az első kérelmező véleménynyilvánítás szabadságához való joga között – ami közvetlenül közérdeket szolgált azáltal, hogy egy nagy fontosságú közérdekű kérdéssel kapcsolatos vitához járult hozzá. Az első kérelmező véleménynyilvánítás szabadságához való jogába történt beavatkozást illetően a hazai bíróságok által felhozott indokok nem tekinthetők elegendő vagy releváns igazolásnak. Ilyen módon a nemzeti hatóságok elmulasztották megtalálni a megfelelő egyensúlyt a releváns jogok és kapcsolódó érdekek között. A Bíróság hozzáteszi, hogy a megfelelő egyensúly hiányának Bíróság általi megállapítása nincs hatással

K. úr személyiségi jogaira, amiket az első kérelmező által tett helytelen állítások érintettek (ld. fenti 54. pont).

70. Ezért az első kérelmező vonatkozásában a panaszolt beavatkozás nem volt „egy demokratikus társadalomban szükséges” az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése szerinti értelemben.

(β) *Az ügy értékelése a második kérelmező vonatkozásában*

71. A Bíróság megjegyzi, hogy a megfelelő egyensúly hiányával kapcsolatosan tett megállapításai a második kérelmező vonatkozásában is igazak, annak ellenére, hogy a második kérelmezőre kiszabott szankció mértéke önmagában nem volt aggályos.

72. Ezen a ponton a Bíróság azt is megjegyzi, hogy a második kérelmező az *Élet és Irodalom* következő, 2007. május 25-i számában megjelentette K. úr Ungváry úr állításaival kapcsolatos álláspontját. Ilyen módon – a szóban forgó cikk, valamint K. úr nyilatkozatainak egymás utáni megjelentetésével – a második kérelmező lehetővé tette az olvasók számára, hogy saját véleményét alkossanak.

73. A Bíróság továbbá megjegyzi, hogy a második kérelmező egy olyan cikket jelentetett meg, amit közérdekűnek talált. Ezzel kapcsolatosan a Bíróság úgy véli, hogy a kifogásolt cikk bizonyos mértékben bizonyítást igénylő tényállításokat tartalmazott. Ezért azt kell megvizsgálni, hogy a szóban forgó állítások vonatkozásában a lap ésszerű módon megbízhatónak tekinthette-e az ismert történész által írt cikket, és hogy álltak-e fenn olyan okok, amelyekre figyelemmel a lap eltekinthetett annak ellenőrzésétől, hogy az állítólagosan jóhírnévsértő információ rendelkezett-e ténybeli alappal.

74. A kiadókat értelemszerűen profitabilitási szempontok motiválják, s a megjelentetett publikációk miatti felelősségre vonásuk gyakran a szerkesztés folyamatába való tulajdonosi beavatkozást eredményez. Ahhoz, hogy a sajtó gyakorolhassa „örkutya” szerepét, fontos, hogy a publikációkért való kiadói felelősség standardjai olyanok legyenek, hogy ne bátorítsák a publikációk kiadók általi cenzúrázását. A megfelelő gondossági standard meghatározásakor a felelősség miatti hűtő hatással (chilling effect) kapcsolatos megfontolás is releváns.

75. A Bíróság észrevételezi, hogy az állambiztonsági levéltárakhoz való hozzáférés korlátozott (ld. fenti 24. pont). Megjegyzi, hogy az állításokat ténybelileg megalapozó információk a lap általi ellenőrzés elvégzése céljából minden bizonnyal nem voltak hozzáférhetők a lap számára. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a levéltári források használata speciális szakmai tudást igényel. A helyzetet nem a hazai eljárás során megismert információk alapján szerzett utólagos bölcsesség birtokában, hanem olyanként kell vizsgálni, amilyenek az a szóban forgó időszakban a második kérelmező számára mutatkozott (ld. fent hivatkozott *Koprivica*, § 67; és fent hivatkozott *Bladet Tromsø and Stensaas*, § 66 *in fine*). A Bíróság

meggyőződött arról: a második kérelmezőnek nem volt oka arra, hogy az állambiztonsági ügyekre specializálódott történész által írt cikk pontosságát megkérdőjelezze (ld. fent hivatkozott *Koprivica* § 71).

Ilyen módon a Bíróság meggyőződött arról, hogy a második kérelmező az újságírói etikára vonatkozó szabályoknak megfelelően járt el. Továbbá, nincs jele annak, hogy a második kérelmező rosszhiszeműen, K. urat lejárató szándékkal járt volna el.

76. Fenti indokok alapján a Bíróság úgy véli, hogy az Egyezmény 10. cikkét a második kérelmező vonatkozásában is megsértették.

II. AZ EGYEZMÉNY 41. CIKKÉNEK ALKALMAZÁSA

77. Az Egyezmény 41. cikke kimondja:

“Ha a Bíróság az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését állapítja meg és az érdekelt Magas Szerződő Fél belső joga csak részleges jóvátételt tesz lehetővé, a Bíróság – szükség esetén – igazságos elégtételt ítél meg a sértett félnek.”

A. Károk

78. A kérelmezők megnevezésük sorrendjében 10.739 euró, illetve 5.800 euró vagyoni kártérítést követeltek. Ezen összegek megegyeznek azon összegekkel, amiket kártérítésként, perköltséggként és jogi költséggként az ellenérdekű fél számára meg kellett fizetniük.

A kérelmezők megnevezésük sorrendjében további 6.000, illetve 3.000 euró nem vagyoni kártérítést is követeltek.

79. A Kormány vitatta az igényeket.

80. A Bíróság úgy véli, hogy a kérelmezők vagyoni kárt szenvedtek azon összegek miatt, amelyeket a felperes számára meg kellett fizetniük (ld. fenti 20. pont).

A Bíróság az első kérelmező számára – a kérelmező saját magatartására is figyelemmel – 7.000 euró vagyoni kártérítést ítél meg. Továbbá, a második kérelmező számára mindazon összegeket, plusz azon összegek kamatait ítéli meg, amiket a második kérelmező a hazai bíróság ítéletének végrehajtása során kifizetett.

81. Továbbá, az első kérelmező magatartására figyelemmel a Bíróság úgy véli, hogy az első kérelmező vonatkozásában a jogsértés megállapítása önmagában elegendő igazságos elégtételnek minősül mindazon nem vagyoni kárért, amit esetlegesen elszenvedett. Végül úgy véli, hogy a második kérelmező nem vagyoni kárt szenvedett, s méltányossági alapon ilyen címen 3.000 eurót ítél meg számára.

B. Költségek és kiadások

82. Mindegyik kérelmező 890 eurót kért a hazai bíróságok előtt felmerült költségek megtérítésére, és további 1.800 eurót követelt a Bíróság előtt felmerült költségek tekintetében.

83. A Kormány vitatta az igényeket.

84. A Bíróság esetjoga szerint a kérelmező csak annyiban jogosult a költségek és kiadások megtérítésére, hogyha bizonyítja, hogy azok ténylegesen és szükségszerűen merültek fel, és összegüket tekintve ésszerűek. A jelen ügyben a birtokában lévő információkra és a fenti kritériumokra figyelemmel a Bíróság a hazai eljárással kapcsolatos igényeket elutasítja, a Bíróság előtti eljárás tekintetében azonban a teljes kért összeget megítéli, azaz mindegyik kérelmező számára 1.800 eurót.

C. Késedelmi kamat

85. A Bíróság úgy találja megfelelőnek, hogy a késedelmi kamatnak az Európai Központi Bank marginális kölcsönkamatán kell alapulnia, amelyhez további három százalékpontot kell hozzáadni.

EZEN INDOKOK ALAPJÁN A BÍRÓSÁG

1. Egyhangúlag elfogadhatóvá *nyilvánítja* a kérelmet;
2. Négy szavazattal három ellenében *megállapítja*, hogy az első kérelmező vonatkozásában megsértették az Egyezmény 10. cikkét;
3. Egyhangúlag *megállapítja*, hogy a második kérelmező vonatkozásában megsértették az Egyezmény 10. cikkét;
4. Négy szavazattal három ellenében *megállapítja*, hogy az első kérelmező vonatkozásában a jogsértés megállapítása elegendő igazságos elégtételnek minősül mindazon nem vagyoni kárért, amit esetlegesen elszenvedett;
5. Négy szavazattal három ellenében *megállapítja*:
 - (a) hogy az alperes államnak attól az időponttól számított három hónapon belül, amikor az ítélet az Egyezmény 44. cikkének 2. bekezdése szerint véglegessé válik, az alábbi összeget kell

kifizetnie az első kérelmező számára nemzeti valutában, a teljesítéskori átváltási árfolyam alkalmazásával:

- (i) vagyoni kár tekintetében 7.000 (hétezer) eurót, továbbá az ezen összeget terhelő adók összegét,
- (ii) költségek és kiadások tekintetében 1.800 (egyezer nyolcszáz) eurót, továbbá az ezen összeget terhelő adók összegét;
- (b) hogy a fent említett három hónap lejártát követően a teljesítés időpontjáig a késedelmes időszakra az Európai Központi Bank marginális kamatlábát három százalékponttal meghaladó mértékű kamatot kell fizetni a fenti összeg után.

6. Egyhangúlag *megállapítja*:

- (a) hogy az alperes államnak attól az időponttól számított három hónapon belül, amikor az ítélet az Egyezmény 44. cikkének 2. bekezdése szerint véglegessé válik, az alábbi összegeket kell kifizetnie a második kérelmező számára:
 - (i) vagyoni kár tekintetében mindazon összegeket, plusz azon összegek hazai törvényes késedelmi kamatát, amiket a második kérelmező a hazai bíróság ítéletének végrehajtása során kifizetett, továbbá az ezen összegeket terhelő adók összegét;
 - (ii) nem vagyoni kár tekintetében 3.000 (háromezer) eurót, továbbá az ezen összeget terhelő adók összegét, az alperes állam nemzeti valutájában, a teljesítéskori átváltási árfolyam alkalmazásával;
 - (iii) költségek és kiadások tekintetében 1.800 (egyezer nyolcszáz) eurót, továbbá az ezen összeget terhelő adók összegét, az alperes állam nemzeti valutájában, a teljesítéskori átváltási árfolyam alkalmazásával;
- (b) hogy a fent említett három hónap lejártát követően a teljesítés időpontjáig a késedelmes időszakra az Európai Központi Bank marginális kamatlábát három százalékponttal meghaladó mértékű kamatot kell fizetni a fenti összeg után.

7. A kérelmezők igazságos elégtétellel kapcsolatos további igényeit egyhangúlag *elutasítja*.

Készült angol nyelven, írásbeli kihirdetésre került 2013. december 3-án, a Bíróság Eljárási szabályzata 77. szabálya 2. és 3. bekezdésének megfelelően.

Stanley Naismith
Hivatalvezető

Guido Raimondi
Elnök

Az Egyezmény 45. cikke 2. bekezdésének, valamint a Bíróság Eljárási szabályzata 74. szabálya 2. bekezdésének megfelelően az alábbi különvélemények kerültek csatolásra az ítélethez:

- (a) Raimondi és Kūris bíró részben eltérő, részben párhuzamos véleménye;
- (b) Lorenzen bíró részlegesen eltérő véleménye.

G.R.A.
S.H.N.

RAIMONDI ÉS KŪRIS BÍRÓ RÉSZBEN ELTÉRŐ, RÉSZBEN PÁRHUZAMOS VÉLEMÉNYE

I. PÁRHUZAMOS VÉLEMÉNY

1. Egyetértek azzal, hogy a kiadó Irodalom Kft. vonatkozásában az Egyezmény 10. cikkét megsértették. A kiadó a „megfelelő gondossági standard” szerint járt el, amikor a sértő cikk szerzőjének, egy történésznek a szakértelmére támaszkodott; a kiadó K. úr nyilatkozatát is közzétette, aki tagadta az ellene felhozott állításokat. Ezen megfontolások kellő alapul szolgálnak annak megállapításához, hogy a kiadó „az újságírói etikára vonatkozó szabályoknak megfelelően járt el”, és nem vonható felelősségre az azon személyre nézve kedvezőtlen tényállítások és/vagy értékítéletek terjesztése miatt, akinek múltbeli tevékenysége a cikkben megítélésre került. Ez vonatkozik a jelen ügyben vizsgált ténybeli és jogi helyzetre is.

2. Mégis, általában a véleménynyilvánítás szabadságával, különösen pedig állítólagos jóhírnévsértéssel és írásbeli rágalmazással kapcsolatos lehetséges jövőbeli ügyekre figyelemmel a világosság kedvéért talán egy olyan toldatot kellett volna az ítélethez fűzni, hogy a Bíróság ezen megállapítása (és az az érvelés, amelyen e megállapítás alapul) nem általános szabályként, vagyis nem olyan bírói precedensként értelmezendő, mint ami a kiadókat a fenti kérdésekkel kapcsolatos összes vagy legtöbb vagy akár sok ügyben felmenti a felelősség alól. Pusztán az a tény, hogy valamely kiadó szakember által írt anyagot ad ki, és/vagy utólag lehetővé teszi helyreigazítás közlését vagy a vád tagadását, önmagában nem mentheti fel a kiadót az olyan szöveg vagy más üzenet terjesztése miatti felelősség alól, amely szövegben vagy üzenetben valamely személyt rosszindulatú értékítélettel alaptalanul megvádolnak, vagy a személy jóhírnevét megsértik. Egy ilyen toldat összhangban állt volna az ítélet 43. pontjában

foglalt elvekkel, amelyek szerint az újságírói szabadság „bizonyos mértékű túlzás, sőt provokáció használatát is megengedi”, „a sértés azonban a véleménynyilvánítási szabadság által biztosított védelem körén kívül eshet, ha indokolatlan és rosszhiszemű hírnévrontásnak minősül”. Ez az emlékeztető az ítélet „általános elvek” részében szerepel, de ezen két elv közül a második elvre nem történt hivatkozás az ítélet azon részében, amelyik a kiadó vonatkozásában értékeli az ügyet. Véleményem szerint az ítélet ezen részében a Bíróság üzeneteként kifejezetten hangsúlyozni kellett volna ezt az elvet azzal, hogy a kiadóknak is megvan a maguk felelőssége, mind formális jogi, mind tágabb társadalmi és morális értelemben, amely felelősség nem hárítható át kizárólagosan a szerzőre. Az Egyezmény ugyan magas szintű védelemben részesíti a kiadók szabadságát, de nem biztosít számukra teljes felelőtlenséget.

II. ELTÉRŐ VÉLEMÉNYEK

3. Azon megállapítással, hogy a kifogásolt cikk szerzője, Ungváry úr tekintetében az Egyezmény 10. cikkét megsértették, továbbá az ezen megállapítás alapjául szolgáló érveléssel – tiszteletteljesen – nem értek egyet. Az érvelés egymásra épülő, alapos, a vita fontos aspektusait érinti, s a Bíróság által ez ideig lefektetett esetjogra támaszkodik. Mindez nagyon dicséretes.

4. Az Ungváry úr véleménynyilvánítási szabadságának állítólagos megsértésével kapcsolatos vita azonban határeset jellegű, amely vonatkozásában – legalább egy tekintetben – nem áll rendelkezésre egyértelmű, olyan iránymutató precedens, amely referenciaként szolgálna. A Bíróság azon következtetése, hogy a magyar hatóságok megsértették a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságát, összevethető egy ellentétes következtetéssel is: hogy ezen szabadságot nem sértették meg. Elvileg egy ilyen következtetés levonása ugyanannyira elfogadható lenne, mint a többség által levont következtetés. A „magyar hatóságok” kifejezés magában foglalja Magyarország Legfelsőbb Bíróságát is, amely legmagasabb fokú hazai bírósággént járt el. Mivel a többség által levont következtetés, valamint az ellentétes következtetés szoros arányára figyelemmel nincs egyértelmű „győztes” (amint az alább, a 16. pontban kifejtésre kerül), nem áll fenn nyomós ok arra, hogy a kétely ne ezen bíróság javára döntsön. Sajnálatos módon a többség eltérő álláspontot képviselt.

5. A többség következtetése azon az érvelésen alapul, hogy a Legfelsőbb Bíróság nem találta meg a megfelelő egyensúlyt a szerző véleménynyilvánítási szabadsághoz való joga, valamint az érintett személy jóhírnév védelméhez való joga között, amely jogokat az Egyezmény garantál. Ungváry úr olyan cikket tett közzé, amely szerint K. úrról – aki az

1980-as években a kommunista párt egyik helyi tisztségviselője (az egypártrendszer idején az egyetem titkárhelyettese) volt – azt jelentették, hogy eltávolította egy diákmozgalom plakátját, a titkosszolgálat ösztönzésére jelentést küldött róluk a párthierarchiának, és feddésben részesített egy KISZ-titkár jelöltet azért, mert ez a mozgalom támogatta őt. Ungváry úr nem állította egyértelműen, hogy K. úr a kommunista rendszer állambiztonságának az „ügynök”-e volt, de az olvasót azon értelmezés felé terelte – ha nem kényszerítette –, hogy K. úr nem csupán „rendszeres és kollegiális kapcsolatban volt az állambiztonsággal”, hanem feltehetően önszántából és saját kezdeményezésére „rendszeres kapcsolatban állt az állambiztonsággal, gyakran elébe menve a szervezet elvárásainak, és túlteljesítve annak elvárásait.” Ungváry úr „hivatalos kapcsolat”-nak nevezte K. urat, aki besúgóként serényen tevékenykedett, és keményvonalas politikát követelt”. A Legfelsőbb Bíróság szerint egy ilyen értékelés – amennyiben a szerző nem tudja annak igaz voltát bizonyítani – olyannak minősül, mint ami K. urat egy antidemokratikus rendszer „kvázi ügynök”-eként tünteti fel, és Ungváry urat elmarasztalta.

6. Bármennyire is elítélendőnek tűnik a ma polgárai számára valakit a korábbi kommunista rendszer „hivatalos kapcsolat”-ának és „kvázi ügynök”-nek nevezni, az ilyen megnevezés nem jogi, hanem morális és politikai megnyilatkozás, s önmagában nem jár jogi következményekkel. Mind a titkosszolgálati ügynök, mind a titkosszolgálati kvázi ügynök fogalom azt sugallja, hogy a személy aktívan hozzájárult az ügynökség, s tágabb értelemben az azt fenntartó rezsim céljaihoz. Az ilyen tevékenységek tipikusan fedett tevékenységek, hiszen másoknak nem szabad tudniuk az ügynök vagy kvázi ügynök ügynökséggel való kapcsolatáról. A jelen ügy alkalmazásában legalábbis mindkét fogalom az ügynökségen kívüli személyekre, azaz önkéntes segítőkre, besúgókra, és más „külső” kollaboránsokra korlátozódik, akiknek szolgáltatásait az ügynökség igénybe veszi, s a fogalomból kizáródnak az ügynökség „normál” alkalmazottjai. Azt is meg kell vizsgálni, hogy a nagyközönség miként érzekelte az e fogalmak közötti viszonyt. Ha valakit a titkosszolgálat ügynökének neveznek, az azt jelenti, hogy a személy parancsokat kap az ügynökségtől, amiket végre kell hajtania, és ezért (többnyire) pénzt vagy más előnyt kap; az ilyen személy ügynöklistán, megfelelő nyilvántartásban szerepel, ami külső személyek számára nem, csak az ügynökség számára hozzáférhető (főszabályként az ügynöki nomenklátúra nem egy kategóriát tartalmaz, s a kollaboránsok pontos megnevezése eltérő). Másrészt, a titkosszolgálat kvázi ügynöke címke olyan személyt jelöl, aki önkéntesen vagy más módon együttműködik az ügynökséggel anélkül, hogy formális kapcsolatban állna azzal: nem kap utasításokat az ügynökségtől, hanem a rezsim politikai vonala mentén saját mérlegelési jogkörében eljárva cselekszik, (kivételes esetektől eltekintve) nem kap pénzügyi juttatást vagy egyéb ösztönzést az ügynökségtől, és nem szerepel annak nyilvántartásaiban. A titkosszolgálati

ügynök, illetve kvázi ügynök közötti megkülönböztetés formális, mivel mindketten jelentéseket készítenek a rezsim által nem bátorított cselekményekről, illetve segédkeznek az ilyen cselekmények megelőzésében. Ezen különbségtől függetlenül a nagyközönség szemében az antidemokratikus rendszer titkosszolgálatának ügynöke és kvázi ügynöke egyaránt elmarasztalást érdemel (ld. a 11. pontot alább).

7. Annak megállapítása, hogy valamely titkosszolgálatnak ki az ügynöke/kvázi ügynöke, még demokráciákban sem könnyű, egy totalitárius társadalomban pedig sokkal, de sokkal bonyolultabb. Az ítéletben az 1980-as évekbeli Magyarország egypártrendszere „totalitárius”-ként kerül megnevezésre (55., 65. pont). Megengedve, hogy ebben az időszakban a magyar rendszer kevésbé elnyomó volt, mint például az 1950-es években, ez nem változtat azon a tényen, hogy lényegében antidemokratikus rendszerről van szó.

8. A totalitarianizmusban – a rendszer természeténél fogva – a hivatalnok a nem-hivatalos dolgokba is behatol. Az egypárti totalitárius rendszerben minden intézmény és minden hivatal (beleértve a névlegesen a politikától távol esőket is) „hivatalos” abban az értelemben, hogy az intézmények és a hivatalok csak addig maradnak fenn, amíg elfogadják, hogy tevékenységükbe a rendszer hivatalnokai (a titkosszolgálatot is beleértve) beavatkoznak, azaz elfogadják a kontaktus lehetőségét (akár hivatalosan, akár nem – amire gyakran volt példa) mindazon esetekben, amikor a rendszer úgy határoz, hogy valamely intézményre vagy tisztségviselőre nyomást kíván gyakorolni. A sztereotípiákkal szemben az ilyen rezsim nem pusztán felülről lefelé hatoló, mindenre kiterjedő ellenőrzésre, hanem széleskörű, alulról felfelé terjedő együttműködésre is épül (bár az indítékok eltérőek lehetnek); az emberek számára kevés választás marad, többé-kevésbé be kell állni a sorba. Továbbá, az egypárti totalitárius rendszerben – a rendszer természeténél fogva – a titkosszolgálatnál sokkal „ártatlanabb” intézmények és hivatalnokok intéznek formális parancsokat vagy informális kéréseket az emberekhez. A totalitárius rendszerben „hivatalos kapcsolatok”-at kiépítő titkosszolgálatokat illetően meg kell említeni, hogy ha egy személyt egy titkosszolgálati hivatalnok (a fenti értelemben) „hivatalosan” kéréssel keresett meg, és a személy nem utasította vissza a kérést (a visszautasítás nemcsak az érintett személy számára lett volna kockázatos), hanem megtette, amit kértek tőle, akkor valaki, akinek erre hajlama van, az ilyen személyt formális értelemben az ügynökséggel együttműködőnek, s ilyenként az ügynökség „hivatalos kapcsolat”-ának tekintheti még akkor is, ha a személy egyébként vonakodva tett eleget a kérésnek. Ugyanez igaz azokra is, akik a totalitárius rendszer iránti vonzalomtól vezérelve, vagy egyszerűen csak a rendszer iránti lojalitástól ösztökélve, saját elhatározásukból „hivatalosan” kapcsolatba léptek a rendszer ügynökeivel, vagy másképpen kíséreltek meg hozzájárulni, illetve ténylegesen hozzájárultak a rendszer által fenntartott politikához. Vajon ez

automatikusan, minden esetben azt jelenti, hogy az ilyen személy a rendszer vagy a rendszer titkosszolgálatának kvázi ügynöke volt? Véleményem szerint a válasz nemleges. Az ilyen kategorizáláshoz – különösen, ha az nyilvánosan történik – sokkal több szükséges ahhoz, hogy pontosként lehessen elismerni.

9. A fent elmondottak nem mentik fel a morális, és – amennyiben annak helye van – a jogi felelősség elől azokat, akik kisebb vagy nagyobb mértékben, akár önszántukból, akár akaratuk ellenére együttműködtek a totalitárius rendszer titkosszolgálatával. Néhányuk keményszívű, keményvonalas besúgó volt; mások kompromisszumot kötöttek a politikai helyzettel; olyanok is voltak, akik (néha gyötrelmes vívódás után) összeroppantak a közvetlen nyomás alatt. Az említetteken kívül számos más magatartási minta és indíték létezett. Ezért nem szükségszerűen lehet egyes konkrét, a titkosszolgálatokkal folytatott kommunikációból vagy interakcióból azt a következtetést levonni, hogy az ilyen személy „kollegiális” kapcsolatban állt a titkosszolgálattal, vagy hogy önszántából, illetve a titkosszolgálat ösztönzésére vagy vélt elvárására cselekedett. A Legfelsőbb Bíróság elutasította az ilyen automatikus feltételezést és a „bűnrészesség”-en alapuló érvelést (ld. a 11. pontot alább), de a többség elutasította az elutasítást. Én úgy gondolom, hogy a Legfelsőbb Bíróság álláspontját fenn kell tartani.

10. Valamely személy azon magatartását, hogy egy totalitárius rendszerben a lojális viselkedést választja, nemcsak a jelen perspektívájából kell megítélni, hanem figyelembe kell venni az adott időszakban fennállt helyzet realitását is, beleértve az azon társadalomban hasonló helyzetben lévő személyek által tanúsított fő magatartási mintákat, az adott személy számára az adott helyzetben rendelkezésre álló (vagy nem álló) választási lehetőségeket, az alternatív magatartások reálisan számba vett következményeit, és ezek érintett személy általi megítélését. A jog szemében ezen aspektusok legtöbbje irreleváns. Az a kérdés, hogy az ilyen rendszerrel szemben lojalitást tanúsító minden személy, vagy hogy mindenki, aki a rendszer által nem bátorított eseményekről az ügynökének jelentett, vagy teljesítette a titkosszolgálat kérését vagy parancsát „hivatalos kapcsolat”-ként, „besúgó”-ként vagy „kvázi ügynök”-ként kategorizálható-e (és ha ez nyilvánosan történik, akkor ezzel megvádolható-e), nem bíróság által eldöntendő kérdés, hanem politikai vélemény és morális megítélés kérdése, továbbá tudományos kérdés. Jogi szempontból az releváns, hogy amennyiben vita keletkezik egy ilyen nyilvános – a nagyközönség szemében elítéléssel egyenértékű – kategorizálással kapcsolatban, akkor a vád terjesztőjének képesnek kell lennie a vád pontos voltának és annak bizonyítására, hogy a vád tényeken alapul, és azok értelmezése előítéletmentes.

11. Osztom a többség álláspontját abban, hogy egy történész ilyen jellegű ítéletek megfogalmazásához való szabadsága az Egyezmény 10. cikkének

védelme alatt áll (amennyiben azok tényeken alapulnak). Azzal az értékeléssel azonban nem értek egyet, hogy Ungváry úr elmarasztalásával a Legfelsőbb Bíróság túllépte az azon cikk rendelkezéseiben lefektetett határt. Tény, hogy a K. úr párthierarchiában betöltött (nem magas) pozíciójával, valamint az azzal kapcsolatos tény, hogy plakátot távolított el, és hogy jelentéseket készített, maga K. úr sem vitatta. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a Legfelsőbb Bíróság érvét (idézet az ítélet 19. pontjában), amely szerint „[abból, hogy a Belügyminisztérium egyes hivatalnokokat „hivatalos kapcsolat”-nak tekintett, és hogy ezek közül esetenként egyesek „hivatalos kapcsolat”-ként együttműködtek az állambiztonsági szervekkel és olyan módon voltak aktívak, ami Ungváry úr szerint „egyértelműen kimeríti az ügynöki munka fogalmát”] nem lehet olyan következtetést levonni, hogy minden egyes állami szerv vagy szervezet [hivatalnoka] hivatalos kapcsolat”-ként működött, azaz bizonyított tények hiányában a potenciálisan igénybe vehető személyeket ... az állambiztonsági szervekkel ténylegesen együttműködő „hivatalos kapcsolat”-nak minősíteni nem lehet. Az általánosnak tartott közfelfogás a volt állambiztonsági szervekkel együttműködő személyeket – még ha nem is estek kifejezetten az „ügynök” vagy a „besúgó” fogalma alá – elítéli. Akiról tehát megalapozatlanul állítják, hogy konkrétan ilyen tevékenységet végzett, az az általános közfelfogásnak megfelelően sérti a jóhírnevet...”. Ungváry úr még a hazai bíróságok felhívására sem bizonyította a K. úrról adott jellemzését. A Legfelsőbb Bíróság azt a tény is figyelembe vette, hogy a televíziós interjúban Ungváry úr „szemét”-nek nevezte (az akkorra a vádak már tagadó) K. urat – amely kifejezés egyértelműen nem tudományos terminus, hanem nyilvános sértés –, és hogy Ungváry úr csak az ezt követő büntetőeljárásban kért elnézést K. úrtól.

12. A Legfelsőbb Bíróság nem tagadta, hogy Ungváry úrnak jogában áll K. úr szóban forgó időszakkbeli magatartását értékelni, és ezen értékelést nyilvánosan kifejezni. Ha tagadta volna ezt a jogot, akkor az valóban az Egyezmény 10. cikkének a megsértése lett volna. A Legfelsőbb Bíróság csupán azt kérte a szerzőtől, hogy bizonyítsa a K. úr magatartásáról adott nyilvános értékelést, amit Ungváry úr láthatóan nem tudott megtenni. Ez a követelmény általában is összhangban áll azon etikai imperatívuszokkal, amelyek mindazokra alkalmazandók, akik más személlyel kapcsolatosanényt vagy értékítéletet közölnek, és különösen összhangban áll a tudományos kutatás és az újságírás etikai imperatívuszaival.

13. A többség szerint „a Legfelsőbb Bíróság nem a sajtó szerepe fényében értékelte K. úr személyiségi jogait”, „nem alkalmazta a „leggondosabb vizsgálat” standardját, és „nem fontolta meg azt a tény, hogy a K. úr *Dialógus* mozgalom elleni intézkedésekben való involváltságával kapcsolatos állítások közül sokról bizonyítást nyert, hogy igaz” (ld. az ítélet 57. pontját). Véleményem szerint a Legfelsőbb Bíróság nem csupán értékelte az említett egyensúlyt, hanem az értékelés nyomán azt

is megállapította, hogy Ungváry úr K. úr személyiségi jogai rovására felborította az egyensúlyt (ld. fenti 11. pont). A Legfelsőbb Bíróság ítéletének fent idézett része (ld. fenti 11. pont) éppen ezt tanúsítja. A Legfelsőbb Bíróság nem lépte túl a számára biztosított mérlegelési jogkört akkor, amikor a szerző állítását tényállításnak, nem pedig értékítéletnek nyilvánította (vö. az ítélet 46. pontját), hanem azon az állásponton volt, hogy bár az érintett kérdés megvitatása tekintetében fennállt a közérdek, azt illetően nem állt fenn közérdek, hogy egy személlyel kapcsolatosan megfelelő valószínűsítés nélkül felelőtlen és jóhírnévsértő nyelvhasználatra kerüljön sor.

14. A többségi állásponttal való egyet nem értésem középpontjában a többértelmű fogalmak értelmezésének módszere áll. A „hivatalos kapcsolat” tág megfogalmazás, amely alkalmas arra, hogy az olvasóban a fogalom tartalmát és jelentőségét illetően eltérő képzeteket keltsen (ítélet 52. pont). Egy bíróságnak azonban a kételyt nem kellene egy olyan szerző javára értelmezni, aki (szándékosan) nem egyértelmű, homályos szót vagy kifejezést használ abból a célból, hogy egy személyt kedvezőtlen színben tüntessen fel. Ha egy személlyel kapcsolatosan használt szónak vagy kifejezésnek – mondjuk – kétféle értelme van, amelyek közül az egyik megvető, sértő, lenéző, elítélő vagy más módon bántó, a másik pedig pártatlan, előítéletmentes, érdektelen, szenvedélymentes vagy más módon elfogulatlan, de az olvasó várhatóan az első jelentés szerint érti a szót vagy kifejezést, akkor vita felmerülése esetén a szerzőnek képesnek kell lennie arra, hogy igazolja az adott terminus használatát, s ha erre nem képes, akkor – ha jogszabály úgy rendelkezik – felelősségre kell őt vonni amiatt, hogy nem elfogulatlan kifejezést választott. Ugyanez vonatkozik azon szavakra és kifejezésekre is, amiket egyesek tényállításnak, mások pedig értékítéletnek (véleménynek) tekinthetnek. A véleménynyilvánítás szabadságára, mint az Egyezmény által védett alapértékre történő hivatkozás nem elég meggyőző ahhoz, hogy lehetővé tegye a felelősség kikerülését az olyan szerző számára, aki az ésszerű olvasót (nem feltétlenül a többséget) azon vélemény megalkotására készíti, hogy a szerző által a személynek tulajdonított valamilyen tulajdonság valójában elfogulatlan tényállítás. A többség arra a következtetésre jutott, hogy egy sor fogalomnak tág értelmet kell tulajdonítani: nemcsak a „hivatalos kapcsolat”, hanem az „együttműködés”, a „jelentés”, a „besúgás” és a „kollegiális kapcsolat” kifejezéseknek is (ld. az ítélet 59. és 60. pontját). Az ilyen módon kollektívan kimentett kifejezések használatának a gyakorisága azonban éppen ellentétes következtetésről tanúskodik: arról, hogy e kifejezések K. úr vonatkozásában szűkített értelemben kerültek alkalmazásra. A vitatott kifejezések kiterjesztő jelentésével szembeni megengedő magatartás (ami nyelvészeti vagy szemantikai szempontból igazolt lehet, de jogi szempontból nem) a jelen ügyben lehetővé tette ezen kifejezések „kellő ténybeli alappal rendelkező vélemény”-kénti értelmezését. Én kifogásolom ezt az értelmezést, mert

elfedi azt a tényt, hogy az ésszerű olvasó ezen kifejezések szűk jelentését ragadja meg, s ezért nem értékítéletnek, hanem tényállításnak tekinti azokat. A szóban forgó kifejezések szerző által preferált jelentését, és a szerző K. úrral szembeni elfogultságát jelzi és alátámasztja az a tény, hogy a szerző nem bajlódott azzal, hogy a tényállítás bíróság által elrendelt helyreigazítását követően megjelentetett tanulmányában megváltoztassa ezeket a kifejezéseket, vagy hogy a televíziós interjúban megválogassa kifejezéseit (ld. fenti 11. pont). Ezért én nem tudok csatlakozni a Legfelsőbb Bíróság többség általi, amiatti elmarasztalásához, hogy ezen bíróság az „együttműködés”, a „hivatalos kapcsolat”, a „jelentésírás”, a „besúgás”, a „kollegiális kapcsolat” stb. kifejezéseket nem tág, hanem szűk értelemben használta.

15. Az Ungváry úr által K. úr személyiségéről adott értékelés alapja Ungváry úr arra vonatkozó percepciója volt, hogy K. úr magatartását milyen indítékok vezérelték. Szerinte az 1980-as évek közepén K. úr, aki a rendszer besúgója és a keményvonalas kommunista irányvonal támogatója volt, elébe ment és túlteljesítette az állambiztonság elvárásait. Egy történésznek – csakúgy, mint bárki másnak – joga van arra, hogy kritikusan viszonyuljon az olyan tevékenységhez, ami ellenállás helyett együttműködést valósított meg a totalitárius rendszerrel, és joga van annak fenntartására, hogy minden egyes személy, aki a párhierarchiában (bármilyen alacsony) pozíciót betöltött, olyan pillér volt, amin a rendszer nyugodott. Az ilyen vélemény fenntartását az Egyezmény védi. Egy történész azt is megteheti, hogy saját tudományos rendszerében azokat, akik együttműködtek, vagy legalábbis kompromisszumot kötöttek a totalitárius rezsimmel, „hivatalos kapcsolat”-ként, „besúgó”-ként vagy „kvázi ügynök”-ként, illetve „ügynök”-ként stb. kategorizálja. Nem a bíróságra tartozik annak eldöntése, hogy az ilyen jogon kívüli kategorizálás helyes-e. A jelen Bíróság esetjoga azonban alapvető különbséget tesz a véleményalkotáshoz való jog, valamint a vélemény nyilvános kifejezése között. Az elemzőnek el kell fogadnia azt a feltételt, hogy amennyiben és amikor a fenti címkék bármelyikét nyilvánosan használja egy személlyel kapcsolatosan, és a használat a személy nyilvános elmarasztalását eredményezi (különösen, ha a kategória használatára tudományos diskurzusban került sor, és az adott kategóriát az adott időszakban nem használták emberek kategorizálására), akkor a kategorizálás pontos voltát illetően a bizonyítás terhe az elemzőre hárul. Ha a kategorizálás pontos voltát az elemző nem tudja bizonyítani, akkor el kell fogadni, hogy a jogban előírt szankció alkalmazható az elemzőre. Ungváry úr a hazai bírósági eljárásban nem tudta bizonyítani K. úr azon kategorizálásának igaz voltát, hogy a korábbi rendszerben „hivatalos kapcsolat”, „besúgó” vagy „kvázi ügynök” volt. Ezért véleményem szerint a Legfelsőbb Bíróság nem tért el a Bíróság esetjogában lefektetett standardoktól akkor, amikor úgy határozott, hogy Ungváry úr megsértette K. úr személyiségi jogait.

16. Az Ungváry úr által K. úr 1983-ban tanúsított magatartásáról adott értékelés lehet helyes, és lehet helytelen. A többség nem utasította el ezt az értelmezést, de nem is tette a magáévá. Az itt megvitatott értelmezésen kívül alternatív értelmezések is elképzelhetők, különösen akkor, ha az elemző veszi a fáradságot, és nem csupán a jelen perspektívájából alkot ítéletet egy személy múltbeli magatartásáról, hanem a szóban forgó időszakban fennállt helyzet realitását is számba veszi (ld. fenti 10. pont; bár lehet, hogy egy 1969-ben született személy számára ezt nem könnyű megtenni egy 1951-ben született személy irányában), és jobban megérti, hogy – különösen egy totalitárius rendszerben – a politikailag releváns magatartás mögötti indítékok nem helyezhetők bele az „együtműködés vagy együtt nem működés” túlságosan leegyszerűsítő, „fekete-fehér” sémájába, mert az indítékok gyakran sokkal összetettebbek voltak. Többek között azt is figyelembe lehetne venni, hogy Európában a korábbi kommunista totalitárius rendszerekben a hivatalos hierarchikus viszonyokban számos jelentés nem azért került megírásra, mert az emberek vágytak arra, vagy boldogok voltak attól, hogy jelentést írnak, hanem azért, mert a jelentések a „hivatali” fegyelem fontos elemei voltak. Azt is figyelembe lehetne venni, hogy az ilyen jelentéseket talán nem azért írták, hogy a rezsimet tájékoztassák a rezsím által nem bátorított és üldözött tevékenységekről, hanem azért, mert az emberek tudták, hogy ha nem készítenek jelentést, akkor valaki más valószínűleg őket fogja jelenteni. Az is elképzelhető, hogy a diákmozgalomban K. úr által tanúsított azon magatartás, hogy egyetemi pártfunkcionáriusként eltávolíttatta a plakátokat, azt az üzenetet kívánta eljuttatni az állambiztonság felé, hogy az állambiztonságnak nem kell beavatkoznia, mert az ügy rendezésre került. Az ilyen spekulációk minden ízükben ugyanolyan mértékben elképzelhetők, mint Ungváry úr spekulációi. Egyiket sem kívánjuk itt propagálni; pusztán azt kívánjuk érzékeltetni, hogy a hivatali hierarchián belüli jelentésírás nem feltétlenül azt jelenti, hogy a jelentés írója a titkosszolgálat számára dolgozó keményvonalas, aki a szolgálat parancsai elébe megy, stb. A posztkommunista országok történelme tele van olyan személyek példájával, akik lojálisak voltak a rendszerhez, akár még fontos pozíciókat is betöltöttek, később mégis azok között tűntek fel, akik hatékonyan hozzájárultak a rendszer összeomlásához; azokról nem is beszélve, akik a látszat kedvéért ugyan együttműködtek a rendszerrel, de csak óvatosságból, elővigyázatosságból, megfontoltságból vagy félelemből, nem pedig azért, mert szimpatizáltak az uralkodó párt politikájával.

17. Mivel Ungváry úr nem volt képes bizonyítani a K. úr magatartásával kapcsolatos értékelésének igaz voltát, értékelése nem tekinthető jogilag védhetőnek. A Legfelsőbb Bíróság nem részesítette jogi védelemben az értékelést, s én támogatom ezt az álláspontot, mivel nem volt bizonyíték arra vonatkozóan, hogy K. úr ilyen önkényes kategorizálása egy demokratikus társadalomban zajló progresszív folyamathoz járult hozzá. A

Bíróság most Ungváry úr javára döntött, ilyen módon némi jogi hitelességet kölcsönözve állításainak, noha azokat a szerző nem tudta valószínűsíteni. Az ilyen döntés csak arra jó, hogy bátorítsa az „ügyesen” többértelmű fogalmakkal kifejezett, visszaélést megvalósító állítások véleménykénti közlését még olyan esetekben is, amikor a szerző nem tudja bizonyítani azok igaz voltát, az olvasó pedig előítélet által nem torzított tényállításként érzékeli azokat. Ilyen módon a döntés nem kívánt dominóhatással járhat.

18. Egy további pontra is rá kell mutatni. K. úr a szóban forgó időszakban és még az ügy vizsgálatának idején is az Alkotmánybíróság aktív bírója volt. A támadó cikk közzététele egybeesett K. úr ezen pozícióra történt újraválasztásával. Az „általános elvek” részben az ítélet kimondja, hogy „az elfogadható kritika határai bizonyos körülmények között tágabbak lehetnek jogkörüket gyakorló köztisztviselők, mint magánszemélyek esetében. A bíróságoknak azonban – akik az igazságszolgáltatás garantőrei, és akik alapvető fontosságú szerepet játszanak a jogállamban – közbizalmat kell élvezniük; ezért szükségesnek bizonyulhat a bírák védelemben részesítése a sértő és visszaélésszerű verbális támadásokkal szemben” (44. pont). A Bíróság értékelésében azonban ez az elv nem került alkalmazásra a sértő cikk szerzőjével szemben.

LORENZEN BÍRÓ RÉSZLEGESEN ELTÉRŐ VÉLEMÉNYE

Küris bíróhoz hasonlóan az első kérelmező vonatkozásában én is az Egyezmény 10. cikke megsértésének megállapítása ellen szavaztam; indokaim jórészt megegyeznek az általa a fenti különvéleményben ismertetett indokokkal.